

Avdeling for lærerutdanningen og naturvitenskap

Siv Østmo

Bacheloroppgave

Inkludering og de stille barna

Inclusion and the silent children

Barnehagelærerutdanning samlingsbasert, BLUS

2017

Norsk sammendrag

Tittel: Inkludering og de stille barna	
Forfatter: Siv Østmo	
År: 2017	Sider: 34
Emneord: Inkludering, de stille barna, barnehagepersonalets rolle	
Sammendrag: <p>I denne oppgaven har jeg jobbet ut fra problemstillingen min: <i>Hvordan oppfatter barnehagepersonalet begrepet inkludering, og hvordan overføres denne kunnskapen til arbeidet med de stille barna?</i></p> <p>Jeg har belyst teori innenfor inkludering, barnehagepersonalets rolle og de stille barna. Videre har jeg undersøkt to barnehager i form av intervju av to pedagogiske ledere og to assistenter. Jeg har drøftet teorien opp mot resultatene fra intervjuene, for å finne svar på problemstillingen.</p> <p>Jeg fant at barnehagepersonalets rolle har en stor betydning når det gjelder både inkludering og arbeidet med de stille barna. Man har et stort ansvar som innebærer å se alle barna for den de er, og særlig med tanke på de stille barna som ofte får lite oppmerksomhet i forhold til andre barn.</p>	

English abstract

Title: Inclusion and the silent children	
Authors: Siv Østmo	
Year: 2017	Pages: 34
Keywords: Inclusion, the silent children, kindergarten staff role	
Summary: <p>In this thesis, I have worked out of my research question: How do kindergarten staff understand the concept of inclusion and how does this knowledge transfer to the work of the silent children?</p> <p>I have highlighted the theory of inclusion, the kindergarten staff and the quiet children. In addition, I have examined two kindergartens in the form of interviews by two educational leaders and two assistants. I have discussed the theory against the results of the interviews, to find answers to the research question.</p> <p>I found that the role of kindergarten staff is significant in terms of both inclusion and the work of the quiet children. One has a great responsibility to see all the children for who they are, and especially in view of the quiet children who often receive little attention over other children.</p>	

Forord

Denne oppgaven er skrevet i forbindelse med avslutningen av min barnehagelærerutdanning ved Høgskolen i Innlandet, avdeling Hamar. Arbeidet med denne bacheloroppgaven har vært spennende, krevende og lærerikt. Jeg valgte å skrive om et tema som jeg synes er interessant og som opptar meg.

Jeg vil gjerne takke samboer, venner og familie for deres tålmodighet og støtte gjennom dette semesteret. Jeg vil også takke min veileder for god veiledning gjennom denne prosessen. En stor takk sendes også til medstudenter og kollegaer som har støttet og motivert meg. Helt til slutt vil jeg takke de to barnehagene jeg har samarbeidet med, at jeg fikk lov til å komme å intervjuere deres personale. Takk for at dere delte deres erfaringer og kunnskap med meg.

Nes på Hedmarken, 25.05.17

Innhold

Innhold

FORORD	4
INNHold	5
1. INNLEDNING	7
1.1 VALG AV TEMA	7
1.2 PROBLEMSTILLING, AVGRENSNING OG BEGREPSAVKLARING	7
1.3 OPPGAVENS OPPBYGGING	8
2. PRESENTASJON AV TEORI	9
2.1 INKLUDERING.....	9
2.2 MANGFOLD	10
2.3 SOSIOKULTURELT PERSPEKTIV OG SOSIAL KOMPETANSE	11
2.4 DE STILLE BARNA.....	12
2.5 BARNEHAGEPERSONALET'S ROLLE I ARBEIDET MED DE STILLE BARNA	13
2.6 MEDVIRKNING	14
3. METODE	15
3.1 VALG AV METODE.....	15
3.2 VALG AV INTERVJUPERSONER.....	16
3.3 DEN KVALITATIVE UNDERSØKELSEN.....	16
3.4 VALIDITET OG RELIABILITET	17
3.5 ETIKK.....	17
4. PRESENTASJON AV RESULTATER	19
4.1 BEGEREPET INKLUDERING	19
4.1.1 <i>Oppfatninger av begrepet inkludering og hva man forbinder med ordet inkludering</i>	19
4.2 DE STILLE BARNA.....	20

4.2.1	<i>Tanker om de stille barna og deres atferd.....</i>	20
4.3	BARNEHAGEPERSONALETS ROLLE I ARBEIDET MED DE STILLE BARNA	21
4.3.1	<i>Barnehagepersonalets arbeid med inkludering i barnehagen.....</i>	21
4.3.2	<i>Barnehagepersonalet som fremmer og eventuelt hemmer inkludering</i>	22
5.	DRØFTING AV RESULTATER.....	24
5.1	INKLUDERING.....	24
5.2	DE STILLE BARNA	25
5.3	BARNEHAGEPERSONALETS ROLLE I ARBEIDET MED DE STILLE BARNA	27
6.	AVSLUTNING.....	30
7.	LITTERATURLISTE	32
8.	VEDLEGG 1	34

1. Innledning

1.1 Valg av tema

Inkludering er et tema som jeg har interessert meg for lenge, og jeg har alltid tenkt at dette er en selvfølge for de fleste. Men etter hvert som årene har gått så har jeg erfart at dette kanskje ikke er tilfelle. Jeg har vokst opp med en søster som har Downs syndrom og har med dette alltid tenkt på at det å være forskjellig er normalt, og at alle har sine egenskaper og ressurser. Etter å ha jobbet noen år i barnehage, og etter hvert studert til å bli barnehagelærer så har jeg oftere og oftere reflektert over hvordan vi som voksne møter barna i barnehagen. Sjøvik (2014) skriver «I Norge skal all pedagogisk virksomhet for barn være grunnfestet i erkjennelsen av at alle mennesker er unike og har samme verd» (s. 42). Dette har en historisk tradisjon og er nedfelt i blant annet FNs erklæring om menneskerettigheter.

Da jeg leste boken *Inkludering. Perspektiver i barnehagefaglige praksiser* (2012) av Anne-Lise Arnesen, så visste jeg at dette skulle bli tema for min bacheloroppgave. Denne boka har inspirert meg til å gå litt dypere inn i begrepet inkludering, og hva dette har å si for barna som er i barnehagen og for de som arbeider der. Jeg tenkte først å skrive om inkludering og barn med nedsatt funksjonsevne, men fant ut at dette kunne fort bli en spesialpedagogisk oppgave. Sammen med veileder ble vi enige om at jeg kunne finne en annen gruppe barn, og valget falt på de stille barna i barnehagen. Dette er en gruppe med barn som ofte kan bli oversett og glemt, og jeg syntes at det kunne være interessant å se på hvilke tanker man har rundt disse barna og temaet inkludering.

Arnesen (2012, s.13-14) skriver at det finnes lite kunnskap om inkludering på barnehagefeltet, og at det finnes uenigheter om hvordan man tolker hva begrepet handler om og hva det eventuelt kan bety i en barnehagevirksomhet. Det kan derfor være interessant og prøve å forstå begrepet inkludering, særlig med tanke på at det er et begrep som kan oppfattes forskjellig og som kan ha ulik betydning for mange.

1.2 Problemstilling, avgrensning og begrepsavklaring

Min problemstilling er: «*Hvordan oppfatter barnehagepersonalet begrepet inkludering og hvordan overføres denne kunnskapen til arbeidet med de stille barna*»?

Med barnehagepersonalet mener jeg både assistenter og pedagoger. Assistentene er de som til tider kanskje er mest sammen med barna på avdelingen, og er derfor også en veldig viktig del av barnehagehverdagen sammen med pedagogene.

Inkludering vil være mitt hovedfokus i denne oppgaven fordi dette er noe jeg synes er veldig viktig med tanke på hvordan man arbeider i barnehagen. Dette er et stort tema, og jeg vil derfor avgrense det med å rette blikket mot hvordan kunnskapen om inkludering kan overføres til arbeidet med de stille barna i barnehagen. Foreldrerollen og foreldresamarbeid er også viktig i arbeidet med stille barna, men det vil ikke bli berørt i denne oppgaven.

Problematferd, atferdsproblemer, de stille barna, innadvendt, introvert, sjenert, sjenanse. Det finnes mange navn og begreper, og jeg har valgt å bruke de stille barna. Jeg er ikke ut etter å finne et svar på hvorfor noen barn er stille. Min hensikt i denne oppgaven er å se på hvordan barnehagepersonalet oppfatter begrepet inkludering, og hvordan denne kunnskapen kan overføres til de stille barna.

1.3 Oppgavens oppbygging

I denne oppgaven vil det først komme et kapittel der jeg presenterer teori og litteratur som er relevant for min problemstilling, og som jeg mener vil belyse begrepene inkludering, den voksnes rolle og de stille barna på en god måte. Deretter kommer det et kapittel hvor jeg utdyper mitt metodevalg og begrunner dette. Etter det vil det komme en presentasjon av resultater fra min datainnsamling, så vil resultatene bli drøftet opp mot teorien jeg har presentert tidligere i oppgaven. Til slutt har jeg summert av oppgaven i en avslutning.

2. Presentasjon av teori

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere min teori om inkludering, de stille barna og den voksnes rolle i arbeidet med de stille barna.

2.1 Inkludering

Rammeplan for barnehagen innhold og oppgaver (Kunnskapsdepartementet, 2011, s. 6) er et av styringsdokumentene som sammen med barnehageloven, gir barnehagepersonalet føringer og rammer for barnehagens innhold og oppgaver. I følge rammeplanen må barnehagen «gi det enkelte barn støtte og utfordringer ut fra egne forutsetninger og bidra til et meningsfullt liv i fellesskap med andre barn og voksne» (KD, 2011, s. 21). Barnehagen skal være et sted der «ulike individer og kulturelle ytringer skal møtes i respekt for det som er forskjellig.» (KD, 2011, s. 21). Barnehagen har en stor betydning for et inkluderende fellesskap, og er gjennom rammeplanen (KD, 2011) forpliktet til å jobbe med inkludering. Andersen (2011, s. 106) skriver at begrepet inkludering i dette føringsdokumentet sjeldent blir konkretisert og utdypet, og at det har en indirekte betydning om innlemmelse i fellesskap. Arnesen (2011, s. 23-24) peker også på at rammeplanen ikke gir en konkret definisjon av inkludering, men at begrepet får innhold av andre begreper som for eksempel tillit og respekt, trivsel og glede, fellesskap og vennskap, demokrati, likestilling og motarbeiding av diskriminering (KD, 2011, s. 20).

I Meld. st. 41, *Kvalitet i barnehagen* (2008-2009) blir det skrevet at inkludering er et sentralt område for kvalitet, og at det er et av de overordnende målene i denne stortingsmeldingen. Dette målet handler om at «alle barn skal få delta aktivt i et inkluderende fellesskap» (KD, 2009, s. 9), og at dette skal bidra til kvalitetsutvikling i barnehagene. I denne stortingsmeldingen så er begrepet inkludering mer dominerende (Korsvold, 2011, s. 9), enn i forhold til rammeplanen. Korsvold (2011, s. 9) skriver at man legger stor vekt på inkludering ideologisk og politisk sett, men at kunnskapen om hvordan dette fungerer i praksis mangler. Det har vært en kraftig økning av antall barn i barnehagen de siste årene (Meld. st. nr. 41, 2009, s. 15), og det kan derfor være viktig å se på hvordan man kan skape rom for de store variasjonene av barn som finnes i hver enkelt barnehage, og hva dette kan ha å si for barna som går der (Korsvold, 2011, s. 9).

Inkludering er et begrep som ofte blir knyttet til spesialpedagogikken og til de som trenger spesialundervisning, men ifølge Bø og Helle (2013, s. 126) så er inkludering som prinsipp noe som omfavner alle. Og det er noe som kom sterkere frem etter at Salamanca-erklæringen kom i 1994, den internasjonale Salamanca-erklæringen handler om barns rett til utdanning. Og i denne erklæringen blir begrepet inkludering beskrevet som et prinsipp hvor alle har en rett til å være en del av et fellesskap (Pedersen, 2015, s.22). Det står i denne erklæringen at inkludering og deltakelse er avgjørende for blant annet menneskers verdighet. “Inclusion and participation are essential to human dignity and to the enjoyment and exercise of human rights.” (UNESCO, 1994, s. 11). I rammeplanen blir det også nevnt at barnehagens tilbud skal tilpasses det enkelte barn og at det skal være et likeverdig tilbud til alle (KD, 2011, s. 19).

Barnehagen er en del av samfunnet og inkludering er et samfunnsideal, skriver Morken (2006, s.132). Det å kunne realisere et inkluderende fellesskap i barnehagen, med plass til det enkelte barn (KD, 2011, s. 20), er derfor avhengig av at barnehagepersonalet ser på inkludering som noe viktig (Morken, 2006, s. 133). Barnehagen har også et samfunnsmandat som personalet er forpliktet å følge.

2.2 Mangfold

Inkludering handler om fellesskap og at i dette felleskapet er det mangfold som er det alminnelige (Morken, 2006, s. 129). Det handler om at alle har en naturlig plass i fellesskapet, og at det skal gjelde alle. For alle barn er forskjellige, og barnehagen skal være et sted hvor idealet er å se mangfoldet som en ressurs, og ikke som et problem (Sjøvik, 2014, s. 43). I rammeplanen (KD, 2011) står det:

Barnehagen skal formidle grunnleggende verdier som fellesskap, omsorg og medansvar og representere et miljø som bygger opp om respekt for menneskeverd og retten til å være forskjellige. Menneskelig likeverd, åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse og solidaritet er sentrale samfunnsverdier som skal legges til grunn for omsorg, danning, lek og læring i barnehagen. (s. 10)

Når man jobber med mangfold som en ressurs så vil verdispørsmål og etisk refleksjon være relevant. Refleksjon handler om å stoppe opp og tenke over egen praksis, enten alene eller sammen med personalgruppa. Betydningen av dette vil være å synliggjøre at både mennesker og situasjoner kan forstås på mange måter, og at det ikke finnes én oppfatning av hvordan ting er (Tholin, 2015, s. 131).

2.3 Sosiokulturelt perspektiv og sosial kompetanse

Sosiokulturelle teorier legger vekt på læring gjennom dialog og samhandling med andre, dette bygger opp grunnlaget for barns utvikling (Askland & Sataøen, 2013, s. 198). I det sosiokulturelle perspektivet kan man se en sammenheng mellom kultur, individ og omverden, og at læring og tilnærming av kunnskap kan skje i en sosial sammenheng (Arnesen, 2012, s. 25). «Barnet blir født inn i et kulturelt fellesskap, og det er samhandlingen med dette fellesskapet som legger grunnlag for utviklingen.» (Bråten, 1996, gjengitt i Askland & Sataøen, 2013, s. 196). Dette er i tråd med teorien til Lev Vygotsky, som legger stor vekt på sosialt samspill og kultur. Et av begrepene i Vygotsky's teori er den proksimale eller nære utviklingssone. Der er han opptatt av samspillet mellom barn og voksen, og læringen som skjer gjennom samhandlingen. Den nærmeste utviklingssonen handler om det barnet kan mestre sammen med andre, og hva det selv kan klare på egenhånd etter hvert (Askland & Sataøen, 2013, s. 200). Det kan være oppgaver som for barna kan være litt vanskelige å løse på egenhånd, men som kan være oppnåelig gjennom samarbeid med voksne eller en kompetent jevnaldrende.

Det finnes ulike oppfatninger om hva sosial kompetanse betyr og hvordan den utvikles. Sosial kompetanse i denne sammenhengen, handler om hvilke ferdigheter et barn kan ha til å samhandle med andre i ulike situasjoner og omgivelser. Barsøe (2010, s. 41) skriver at sosial kompetanse er noe som må læres, det er ikke medfødt. Det tidlige samværet mellom voksne og barn, og hva barnet lærer av dette kan være med på å danne et grunnlag for samvær barn kan ha med andre barn senere. Gjennom handlinger og opplevelse utvikler man sosial kompetanse og at dette skjer i alle de ulike situasjonene i løpet av barnehagedagen. Det er også viktig at alle barn skal få ulike samspillserfaringer (KD, 2011, s. 29). Dette er viktig med tanke på at sosial kompetanse kan motvirke utviklingen av problematferd som for eksempel mobbing og diskriminering (s. 29-30). For utviklingen av vennskap, trivsel og glede i lek så er sosial kompetanse av stor betydning.

Noen av de stille barna mangler sosial kompetanse, og de kan ha lite erfaring med å være sammen med andre på en hensiktsmessig måte. Barsøe (2010, s. 12) skriver at det derfor er viktig at de som arbeider i barnehagen har kunnskap om hva sosial kompetanse handler om og hvordan man kan utvikle dette. Og at man som barnehagepersonale har et ansvar for å vurdere om de stille barnas atferd er til hinder for deres egen utvikling (s. 27).

2.4 De stille barna

Alle barn er forskjellige, og noen er lettere å legge merke til enn andre. Det kan ofte være slik at de barna som lager mest lyd og er utagerende, er de som får mest oppmerksomhet mens de stille barna kommer oftere litt i bakgrunnen (Barsøe, 2010, s. 11). Dette er barn som fort kan bli oversett, og det er fordi de fort kan bli usynlige for de voksne i barnehagen. Det å være et stille barn kan ofte bli oppfattet som noe positivt, fordi dette er barn som er behagelig å ha rundt seg som voksen. Det finnes mange årsaker til at barn er stille, og man kan ofte kategorisere disse barna inn i en egen bås. Men det er viktig å tenke på at det også her finnes individuelle forskjeller og at alle barn har sin grunn til at de er stille (Lund, 2012, s. 39).

Barn som er stille kan bli beskrevet som tilbaketrukne, at de i liten grad gir uttrykk for sine følelser, at de kan være sjenerte og forsiktige, de tørr ikke å ta så mye initiativ overfor andre. Dette er noe som kan gi dem få samspillserfaringer (Pedersen, 2015, s. 87). Noen av de stille barna kan være engstelige overfor det uforutsette, og Pedersen (2015) skriver at «det å være stille og sjenert er ikke det samme som å ha sosial angst» (s. 87). Disse barna blir til tider oversett på grunn av at de ikke gjør så mye ut av seg, og at de ofte gir uttrykk for at de tilsynelatende har det bra. Det kan være vanskelig å se og høre dem fordi de ikke uttrykker sine krav, ønsker og behov slik som de andre barna i barnehagen.

Det å bli sett med alle sansene, ikke bare visuelt, er et menneskelig behov. «Det å bli sett i barnehagen innebærer at barnehagelæreren ser og respekterer det enkelte barnet som et unikt menneske med både muligheter og begrensninger.» (Mørland, 2014, s. 86). Dette kan være en utfordring med de stille barna, fordi de er ikke like synlige som de andre (Lund, 2011, s. 22). I rammeplan står det «Alle barn har krav på å bli møtt som den de er» (KD, 2011, s. 24). Det betyr at de stille barna har krav til å bli møtt som den de er, uansett hvordan og hva vi oppfatter den stille atferden som (Lund, 2012, s. 23). Det er derfor viktig at man er bevisst på disse utfordringene, at man møter disse barna på en tilfredsstillende måte.

Når det gjelder god sosial kompetanse, så er selvhevdelse en nødvendighet. Det handler om å kunne protestere når noe er urett og argumentere for sitt syn. Det å kunne si noe i en gruppe med mennesker, og be om det man har lyst til, for eksempel hvilke leker man vil leke. Og i det hele tatt ta en plass i det fellesskapet man tilhører (Barsøe, 2010, s. 45). Det handler om å ikke bli utnyttet av andre barn og det å velge å ikke bli med på ting de mener er galt. Alt

dette er en forutsetning for å kunne være en god lekekamerat, og dette er noe de stille barna trenger hjelp til fordi de i liten grad er selvhverdende (s. 46).

2.5 Barnehagepersonalets rolle i arbeidet med de stille barna

«Kvaliteten på samspillet mellom barna og personalet har betydning for barnets læring» (KD, 2009, s. 22). I barnehagen skal man hele tiden arbeide med både å støtte og fremme de sosiale ferdighetene til barnegruppen og enkeltbarna. Personalet kan bidra gjennom sin egen væremåte med å lære barna dette, og man skal som personalet være gode rollemodeller for barna (KD, 2011, s. 30). Som Barsøe (2010) skriver «Barn gjør ikke alltid som vi sier, men som vi gjør» (s. 90). Det er derfor nødvendig med et tydelig og aktivt personale for å skape et godt og inkluderende miljø.

Man vil i samspill med andre ta med seg tidligere erfaringer, både positive og negative. I følge Lund (2012, s. 38) kan man som voksen gi barn som man oppfatter som positive mer oppmerksomhet og ansvar, denne måten å bli møtt på kan gi barnet en god mulighet til å utvikle seg på. Det samme gjelder de barna man ikke liker, man kan som voksen møte disse barna med irritasjon og gi de mindre oppmerksomhet og utfordringer. Denne måten å bli møtt på kan føre til at barn lærer mindre. Dette er ofte ubevisst eller ikke-reflektert, men det er vårt ansvar som barnehagepersonale å være selvkritisk til våre handlinger (s. 38). Arbeid i barnehage handler ofte om tett samvær og samhandling med barn og voksne, dette berører etiske verdier og valg (Tholin, 2015, s. 103). Våre holdninger blir ofte tydelige i samvær med andre, og det kan være avvik mellom det menneskesynet barnehagepersonalet viser i sin atferd og det man gir uttrykk for at man har (s. 76). Bevisstheten rundt synet på barn er noe man må arbeide med, og kanskje særlig i møte med for eksempel de stille barna. «Det å møte barn som subjekt innebærer å anerkjenne individets rettigheter i forhold til egen opplevelsesverden» (Bae, 2004, gjengitt i Tholin, 2015, s. 77). Det vil si at man har en evne til å sette seg inn i andres perspektiv for å prøve å forstå, for eksempel å forstå de stille barnas atferd i den sammenhengen den vises i (Lund, 2012, s. 103).

En av de viktige rollene til barnehagepersonalet vil være å utvikle en inkluderende pedagogikk i barnehagen, og det kan blant annet handle om hvordan man fordeler de voksne, hvordan man setter sammen barnegruppene og at man hjelper barn med å finne noen å leke med slik at de ikke er overlatt til seg selv (Pedersen, 2015, s. 153). Det er personalets ansvar

å gi barn en mulighet til å fremstå som verdifulle og interessante lekekamerater, og at man burde legge godt til rette slik at dette skjer (Sjøvik, 2014, s. 41). Dette krever tilstedeværende voksne som kan oppfatte hvordan de stille barna fungerer godt og hva som kan være vanskelig og utfordrende for dem.

2.6 Medvirkning

Medvirkning i barnehagen handler om blant annet det enkelte barns mulighet til å gi uttrykk for meninger og mulighet til selvbestemmelse. Og det er viktig for å kunne se seg selv i et fellesskap og til å få tid og rom til undring og refleksjon og til å bli møtt med anerkjennelse og respekt (KD, 2011, s. 16).

Det kan være utfordrende å jobbe med medvirkning og de stille barna i barnehage, de kan i liten grad tilslutte seg fellesskapet. Det er ofte de barna som snakker mye og høyt som blir hørt. De stille og forsiktige barna har også like stor rett til medvirkning i barnehagen, men på sine premisser og ut fra egne forutsetninger (Eide & Winger, 2006, s. 40).

3. Metode

Metode er en fremgangsmåte, et verktøy eller redskap, som man bruker for å komme frem til svar på spørsmål og ny kunnskap innenfor et bestemt felt. Denne metoden kan gi oss et bilde av den kunnskapen man søker når man skal drive forskning, eller undersøke noe (Dalland, 2012, s. 111).

3.1 Valg av metode

Vårt valg av metode handler om at man finner den eller de metodene som vil belyse våre spørsmål i forhold til vår undersøkelse på en faglig måte (Dalland, 2012, s. 111). Man kan velge mellom to ulike metoder, kvantitativ og kvalitativ metode. Kvantitativ metode kan gi oss data i form av enheter som er målbare, som kan gjøres i form av for eksempel en spørreundersøkelse (Bergsland & Jæger, 2014, s. 68). I min oppgave ønsker jeg å finne svar på hvordan personalet i barnehagen oppfatter begrepet inkludering, og hvordan denne kunnskapen overføres til arbeidet med de stille barna. Jeg har på bakgrunn av dette, derfor valgt å bruke en kvalitativ metode for å innhente empirisk data, «Empiri betyr kunnskap som er bygd på erfaring.» (Dalland, 2012, s. 115). Ved kvalitativ tilnærming så retter man fokuset mot mennesker og deres hverdagshandlinger, for å fange opp opplevelser og meninger som kan være vanskelig å måle eller tallfeste (Bergsland & Jæger, 2014, s. 67; Dalland, 2012, s. 112).

Jeg har valgt å bruke semistrukturert intervju som kvalitativ metode, dette er ifølge Bergsland og Jæger (2014, s. 71) den vanligste formen for intervjuer innen kvalitativ metode. Denne typen intervju kan beskrives som en åpen samtale mellom intervjuperson og den som intervjuer, og det er intervjueren som styrer samtalen. Man kan her få frem den enkeltes meninger og oppfatninger. På forhånd utviklet jeg en intervjuguide med de temaene jeg ønsket å snakke om, med tanke på min problemstilling som omhandler inkludering og de stille barna. Intervjuguiden er der for å hjelpe å holde samtalen gående, og den ble en støtte slik at man har en liten oversikt over hvilke temaer vi skulle gå igjennom. En intervjuguide vil også være med å forberede meg faglig og mentalt til møtet med intervjupersonene (Dalland, 2012, s. 167).

3.2 Valg av intervjupersoner

Jeg har intervjuet to pedagogiske ledere og to assistenter fra to ulike barnehager. I min oppgave er jeg interessert i barnehagepersonalet som en gruppe, og det er derfor naturlig å velge både pedagoger og assistenter. Det ble gjort et strategisk utvalg hvor jeg spurte om å få intervjuet to intervjupersoner i hver yrkeskategori. Det ble gjort for å finne svar på mine spørsmål (Dalland, 2012, s. 117). Ved å intervjuet personer i ulike stillinger fikk jeg ulike syn og tanker på inkludering og de stille barna.

3.3 Den kvalitative undersøkelsen

Jeg startet prosessen med å informere barnehagene jeg samarbeidet med gjennom et informasjonsskriv fra høgskolen, om at jeg er en tredjeårsstudent på barnehagelærerutdanningen som vil skrive en avsluttende bacheloroppgave. Før jeg startet intervjuet informerte jeg om mitt formål med intervjuet, dette blir i Bergsland og Jæger (2014, s. 83) omtalt som informert samtykke. Det innebærer at man informerer intervjupersonene om målet for undersøkelsen. De ble på forhånd informert om tema i oppgaven, og de fikk se på intervjuguiden like før jeg startet intervjuet. Det ble gjort på denne måten fordi jeg ville høre deres spontane tanker og meninger om blant annet egne erfaringer, og ikke de svarene de kanskje trodde jeg ville ha. Spørsmålene i intervjuguiden ble utarbeidet med tanke på problemstillingen min og de temaene som skal belyses. Jeg startet med å informere om selve intervjuet, og at jeg hadde tenkt til å bruke båndopptaker og om det var greit for dem.

I etterkant transkriberte jeg intervjuene, noe som tok veldig lang tid på grunn av intervjuenes lengde. Spørsmålene og svarene man får blir til en tekst, og dette gir oss muligheten til å gjenoppleve intervjuet (Dalland, 2012, s. 179). Opptakene ble slettet etter transkriberingen var ferdig. Deretter arbeidet jeg med resultatene og delte de i ulike kategorier, videre arbeidet jeg med å analysere og drøfte funnene opp mot problemstillingen min, og teorien jeg hadde funnet.

3.4 Validitet og reliabilitet

Bergsland og Jæger (2014) skriver at «Ingen metode er feilfri, og det er viktig å være kritisk og reflektere over egen metode og egne innsamlingsstrategier» (s.80). Innenfor den kvalitative metoden så bruker man begrepene validitet og reliabilitet. Validitet handler om gyldighet og relevans i forhold til problemstillingen vår. Reliabilitet handler om pålitelighet og nøyaktighet, det handler om hvordan man samler inn datamateriale, hvordan det bearbeides, analyseres og tolkes (s. 80). I et intervju kan det være mulige feilkilder i kommunikasjonsprosessen, blir spørsmålene oppfattet riktig? Forstår intervjueren svarene rett? Og dette kan redusere påliteligheten i et intervju (Dalland, 2012, s. 120).

I mine intervjuer valgte jeg å bruke båndopptaker, det ble gjort for at jeg kunne få en bedre innsikt i oppfatningene til intervjupersonene og svarene de gav meg. Det vil også hjelpe til med analysearbeidet i etterkant, fordi jeg kunne rette oppmerksomheten mot den jeg skulle intervjuer (Bergsland & Jæger, 2014, s. 70). En båndopptaker tar opp det som blir sagt, og det kan fange opp ulike nyanser i for eksempel stemmeleie, det den derimot ikke får med seg er kroppsspråket. Så selv om man ikke trenger å notere hele intervjuet, så kan det være lurt å observere og notere det som intervjupersonen gjør. For hvis man skal notere under hele intervjuet så kan man miste oversikten underveis, og man kan da gå glipp av verdifulle detaljer (Dalland, 2012, s.175). Ulempen med båndopptakeren var at den fikk med seg mye støy, det kunne til tider være litt vanskelig å høre på opptaket hva intervjupersonene sa. Det vil si at jeg måtte skrive ned det jeg tolket svaret som, og det kan ha vært feil i forhold til det intervjupersonen skulle frem til.

Svarene i intervjuene skal ikke ses på som noen sannhet for alle som arbeider i barnehagen, og det er fordi det er intervjuet svært få personer. Man må derfor være kritisk til svarenes gyldighet. Ingen uttrykker seg likt under et intervju, noen har et rikt og nyansert språk mens andre kan streve med sitt ifølge Dalland (2012, s. 153).

3.5 Etikk

Ifølge Bergsland og Jæger (2014, s. 83) er behandlingen av personopplysninger veldig viktig når det gjelder forskningsetikk. Jeg opplyste før intervjuet startet at dette skulle være anonymt og at deres deltagelse ville være konfidensielt, det handler om å ikke offentliggjøre personlig informasjon som kan avsløre intervjupersonene i bacheloroppgaven (s. 85). Jeg

understrekte at intervjuet var frivillig, og at de når som helst kunne trekke seg fra samarbeidet. Jeg som intervjuer har et etisk ansvar for at intervjupersonene ikke føler at de utleverer seg selv eller barnehagen på en måte som kan føles ubehagelig. I respekt for intervjupersonen ble intervjuene gjennomført på intervjupersonenes hjemmebane, det kan være med å skape en atmosfære hvor intervjupersonene kan føle seg trygge, og hvor det kan være lettere å snakke fritt (s. 72).

4. Presentasjon av resultater

I dette kapitlet vil mine funn fra intervjuene bli presentert, og jeg har valgt å dele dem inn i tre ulike kategorier: Inkludering, barnehagepersonalets rolle i arbeidet med de stille barna og de stille barna. Jeg har valgt å trekke ut det jeg anser som relevant for min problemstilling som er: *Hvordan oppfatter barnehagepersonalet begrepet inkludering og hvordan overføres denne kunnskapen til arbeidet med de stille barna?*

4.1 Begrepet inkludering

4.1.1 Oppfatninger av begrepet inkludering og hva man forbinder med ordet inkludering

Barnehage A

Pedagogisk leder A svarte på spørsmålet: «Hvordan oppfatter du begrepet inkludering?» ved å si at: «Inkludering handler om at alle skal være med, at alle skal ha en venn, at man er i et samspill». Assistent A i den samme barnehagen svarte at inkludering handler om at det skal være en plass for alle, uavhengig av for eksempel språk, kjønn eller alder.

Barnehage B

Pedagogisk leder B mener at inkludering er at alle skal føle seg som en del av noe. Uansett alder, bakgrunn, behov, alle skal bli inkludert og ingen skal bli glemt. At man blir sett og at man blir sett for den man er. At alle barn skal være bra nok. Assistent B svarer at: «Inkludering, da tenker jeg at alle barna skal få følelsen av å være viktig. Selv om alle barna er med på noe her, så betyr det ikke at barnet føler seg inkludert». Ord som samspill, trygghet, omsorg, å bli sett, å bli hørt, å bli tatt på alvor, og det at man er et subjekt. «Hvis barnet ikke er inkludert, da kan utviklingen gå motsatt vei» avslutter hun.

Intervjupersonene i barnehagene A og B sier noe om at alle skal være med, og at alle skal være en del av noe. Felles for alle intervjupersonene er ordene fellesskap, samspill og at inkludering er noe som er uavhengig av språk, kjønn, kultur, alder, bakgrunn og behov. Flere av intervjupersonene sier at vennskap og sosialt samspill er viktig.

4.2 De stille barna

4.2.1 Tanker om de stille barna og deres atferd

Barnehage A

På spørsmålet om hvilke tanker de har rund de stille barna og deres atferd, sier pedagogisk leder A: «Det er ofte de som trekker seg unna, finner seg en rolig plass der de kan pusle litt alene, de gjør seg nesten usynlig, tørr ikke ta ordet i grupper». Hun nevner at det er godt å ha noen barn som er stille, men at det også er godt å se når disse barna begynner å tulle, tøyse og tøyse grensene. Men hun mener også at de skal få lov til å være stille, at alle er forskjellige og at man ikke skal presse dem for hardt. «Vi vet jo at det sosiale samspeillet er viktig resten av livet». Og derfor mener hun at det er viktig at barnehagepersonalet tar tak og hjelper barna med det sosiale.

Assistent A beskriver de stille barna slik: «De prøver å gjøre seg usynlig, leker rolig, stille, bruker lite språk, lite som trekker oppmerksomheten mot seg selv». Hun mener at det å være et stille barn er både på godt og vondt, og at det ikke nødvendigvis trenger å være noe galt. Assistenten i barnehage A mener at de har blitt mer bevisst på de stille barna enn de var før, og at det er viktig med tilstedeværende voksne for å gjøre det tryggere for disse barna. Assistent A forteller at hun prøver å ikke stille for høye krav til de stille barna, særlig hvis hun ser at det kan bli vanskelig for dem. Men om det er rett måte, det er hun litt usikker på. Til slutt nevner hun at det er også viktig å ikke bli for overbeskyttende heller.

Barnehage B

Assistenten i barnehage B sier dette om de stille barna: «Det er de barna jeg kjenner minst, det er de jeg prater minst med i løpet av en dag». Hun forteller at det er de barna man glemmer, for de spør ikke, de tar ikke opp hånda, de kommer ikke med ønsker, de sitter fint og venter. Videre sier hun at det er de stille barna som ikke er de dem får velge hvor de vil leke først. De får som regel alltid velge et sted de vil leke til sist. Hun beskriver atferden til de stille barna som rolig, stille, at de har en slags harmoni rundt seg. Men hun påpeker også at de alle har forskjellige personligheter, så det vil være forskjell på hvordan hver enkelt er. Hun mener allikevel at en av de tingene som kanskje er likt for alle er at de ikke snakker for seg, de lar ting skje. Hun mener at det ikke hjelper å være bevisst på at de stille barna ofte

blir glemt, hvis det ikke gjøres noe med det også. Hun sier: «Det er opp til meg å gå til de hver eneste dag, jeg ser jo at de trenger det».

Pedagogisk leder B sier at de stille barna sier lite, snakker lavt, at de følger strømmen, de gjør som de får beskjed om, at de er glad i voksenkontakt, de liker å være i små grupper. Hun mener at man må jobbe med trygghet og bevisstgjøring blant de ansatte, at man skal se dem, løfte dem og hjelpe dem så de utvikler seg. Det er viktig med tilstedeværende voksne for å utvikle det sosiale samspillet sier hun. Den pedagogiske lederen i barnehage B sier at de stille barna må bli sett og hørt like mye som de barna som prater og roper høyt i forhold til medvirkning. «Det er veldig lett å gå ifra dem når det koker et annet sted». Videre sier hun at dette da går på bekostning av de som gjør det som forventes, og som klarer seg selv.

Alle intervjupersonene beskriver de stille barna som stille, at de trekker seg tilbake og gjør seg litt usynlige. De sier også at dette er de barna som det kan være lett å glemme, men at det er viktig at man er bevisst på disse barna og gi de muligheter til å utvikle seg på lik linje med de andre barna i barnehagen.

4.3 Barnehagepersonalets rolle i arbeidet med de stille barna

4.3.1 Barnehagepersonalets arbeid med inkludering i barnehagen

Barnehage A

Pedagogisk leder A forteller at de voksne må være tilstede der barna er, legge til rette for lek og hjelpe barna inn i leken. Hun mener at inkludering er noe man må jobbe med hele tiden, men at det også kan være fort gjort å glemme hvis man ikke er bevisst på det. Assistent A svarte på spørsmålet: «Hvordan arbeider dere som barnehagepersonalet med inkludering i barnehagen?» ved å si at: «Jeg er ikke så sikker på om vi er så gode på det. Vi snakker mye om inkludering, men vi jobber ikke like aktivt med det».

Barnehage B

Assistent B forteller at de arbeider med å skjerme leken, å se alle barna og skryte når de ser at barna inkluderer. De lager grupper som kan passe de barna som kanskje ikke har venner.

«der man ser det kan være grunnlag for vennskap så passer vi på at de kommer i samme gruppe».

Pedagogisk leder B sier det er viktig at alle blir møtt når de kommer om morgenen, at alle blir sett og blir sagt hei til, og at man blir tatt imot på en ordentlig måte. Videre forteller hun at barnehagepersonalet er flinke til å dele seg, og være der barna er. Til slutt sier hun at det også er viktig å snakke åpent og ærlig om hvordan ting er, at det finnes forskjeller og likheter. At man er forskjellige og at man har ulike behov.

Personalet i barnehage A og B sier begge noe om at man som voksen må være tilstede der barna er, og hjelpe til i leken og hjelpe barna inn i vennskap. De nevner også at smågrupper er fine arenaer for inkludering fordi det kanskje kan være lettere å se alle.

4.3.2 Barnehagepersonalet som fremmer og eventuelt hemmer inkludering

Barnehage A

Pedagogisk leder A sier at man kan fremme inkludering med hvordan man i personalgruppa er mot hverandre. «Vi er jo rollemodeller på godt og vondt». Hun mener også at man kan fremme inkludering ved å gi de stille barna oppgaver som er statusbelagt, slik at de kan få en litt større status blant de andre barna. Videre forteller hun at man også kan hemme barnas inkludering ved at man kan lage seg noen oppfatninger om barna nesten før man blir kjent med dem. Assistent A sier at det er viktig å fremme inkludering ved å snakke mye om det, og det må gjøres for å snu både holdninger og tanker. Assistenten i barnehage A forteller at man til enhver tid vil møte både store og små som man liker bedre enn andre, det er lettere å inkludere de man liker godt mener hun. Det er lettere å ta de med på ting og inkludere dem i det man driver med.

Barnehage B

Assistent B svarer på spørsmålet «Hvordan kan barnehagepersonalet fremme, eventuelt hemme inkludering?» «Jeg tror at man både fremmer og hemmer hver dag, og at noe er nok ubevisst og mye er bevisst». Pedagogisk leder B sier at man må være bevisst ved for eksempel ulike aktiviteter, at man deler barna i små grupper og finne arenaer der de stille

barna kan få blomstre. Hun mener at dette handler om å se barna, og sette inn de tiltakene som trengs for å hjelpe hver enkelt, for å klare å være en del av en gruppe. Hun utdyper at det er utfordrende, og særlig hvis man har en utfordrende barnegruppe, men at det da er viktig at man drar frem alt det gode, de gode egenskapene og at man får balansert det, så de andre barna hører det.

«Man kan hemme inkludering ved at man har barn som ingen helt klarer å håndtere, eller som man ikke liker så godt» sier pedagogisk leder i barnehage B. Hun påpeker også at de stille og forsiktige barna som bare gjør akkurat det de får beskjed om, de får ikke like mye oppmerksomhet som de andre og at det også er hemming av inkludering. Pedagogisk leder B forteller at det hender at de voksne gjør forskjell på barn og at man har favoritter. Det er noen som får veldig mye og det er noen som får veldig lite.

Både personalet i barnehage A og B kommer med gode eksempler på hvordan man fremmer og hemmer inkludering i barnehagen. De sier også noe om at de voksne i barnehagen er de som er med å påvirke inkluderingen i barnehagen, både i positiv og negativ retning.

5. Drøfting av resulater

I dette kapittelet vil jeg drøfte mine funn opp mot den teorien jeg har skrevet, egenerfart kunnskap og synspunkter vil også komme frem her. Drøftingen er delt inn i samme måte som presentasjonen av resultatene for å få en best mulig oversikt.

5.1 Inkludering

Intervjupersonene jeg intervjuet mener jeg har en god forståelse av begrepet inkludering, de sier dette om inkludering; at det skal være plass til alle, samspill, trygghet, omsorg, at man skal bli sett og hørt, og at man er et subjekt og ikke bare en del av noe stort. At man er bra nok som man er, uavhengig av språk, kjønn, kultur, alder, bakgrunn og behov. De har også synspunkter på dette begrepet som gir meg en økt forståelse og nye tanker om hva dette kan handler om. En av intervjupersonene sa at «selv om alle barna er med på noe her, så betyr det ikke at barnet føler seg inkludert». Og det er en setning jeg bet meg merke i, og det er fordi når man snakker om inkludering så sier flere av intervjupersonene at inkludering handler om at alle skal være en del av noe. I Salamanca- erklæringen blir begrepet inkludering beskrevet som et prinsipp, altså et utgangspunkt (Pedersen, 2015, s. 22). At alle barn har en rett til å være en del av et fellesskap, og at dette er avgjørende for blant annet verdighet (UNESCO, 1994). I rammeplanen (KD, 2011, s. 19) står det at barnehagens tilbud skal tilpasses det enkelte barn og at det skal være et likeverdig tilbud til alle, det er etter min mening en veldig krevende jobb. Hvordan kan man forsikre seg at alle er en del av noe? Og hvordan kan man som barnehagepersonale forsikre seg om at barna *føler* seg inkludert? Dette er en av de tingene som kan være utfordrende med begrepet inkludering, fordi det ikke finnes noe fasitsvar og at dette vil være veldig individuelt med tanke på ulike erfaringer, holdninger og meninger.

Ifølge rammeplanen (KD, 2011) så er man forpliktet å arbeide med inkludering i barnehagen, men både Andersen (2011, s. 106) og Arnesen (2011, s. 23- 24) uttyper at rammeplanen ikke gir en konkret definisjon av hva inkludering er, og at inkludering får innhold av andre begreper som for eksempel tillit, respekt, trivsel og glede, fellesskap og vennskap (KD, 2011, s. 20). Det vil si at rammeplanen gir føringer til personalet, og at det blir personalets ansvar å tolke det som står der. Og det kan gjøres ulikt fra person til person og fra barnehage til barnehage. Dette kan samsvare med det Korsvold (2011, s. 9) skriver om

at det i politiske dokumenter som for eksempel rammeplan (KD, 2011) og Meld. st. 41 (2009), blir lagt stor vekt på inkludering. Men at kunnskapen om hvordan man arbeider med dette i praksis mangler. Jeg mener at det kan gi en forklaring på hvorfor man forstår og arbeider ulikt med inkludering i barnehagen. Det vil kunne være mange grunner til dette, men jeg tenker at dette kan være en av dem.

5.2 De stille barna

Svarene jeg fikk ved spørsmål om hvilke tanker de hadde om de stille barna og deres atferd, var ganske like. De brukte ord som stille, usynlige, snakker lite, rolig og de følger strømmen. Dette stemmer med det jeg har skrevet i teoridelen om de stille barna, der Pedersen (2015, s. 87) beskriver de stille barna som blant annet tilbaketrukne, stille, forsiktige og sjenerte. De hadde mange like erfaringer med de stille barna, men noe var også ulikt. Noen likte å være sammen med de stille barna, og at det er behagelig å ha de rundt seg. Mens andre sa at dette var de barna de kjente minst, og at dette er barna man ofte glemmer. Pedagogisk leder A og assistent B forklarer at alle de stille barna har forskjellige personligheter, og at det vil være store forskjeller på hvordan hvert enkelt barn er. Dermed er det som Lund (2012, s. 39) sier viktig å tenke at også blant de stille barna finnes det individuelle forskjeller og at det finnes ulike årsaker for at de er stille.

Intervjupersonene i både barnehage A og B mener at deres rolle i samspillet med de stille barna er avgjørende for utviklingen deres. Pedagogisk leder A sier «Vi vet jo at det sosiale samspillet er viktig resten av livet», og derfor mener hun at det er viktig at barnehagepersonalet tar tak og hjelper barna med det sosiale. Dette er i tråd med det sosiokulturelle perspektivet på læring, som legger vekt på læring gjennom dialog og samhandling med andre og at dette danner grunnlaget for barns utvikling (Askland & Sataøen, 2013, s. 198). Assistent A sier at hun prøver å ikke stille for høye krav til de stille barna hvis hun ser at det kan være vanskelig for dem, men at man heller ikke skal være for overbeskyttende. Jeg tolker det slik at man som personalet skal støtte og utfordre barna ut fra egne forutsetninger. Dette kan gjøres ved at man sammen med barna hjelper de å mestre de sliter med, og at de etter hvert kan klare dette på egenhånd. Dette er i tråd med Vygotsky's begrep den nærmeste utviklingssonen (s. 200). Og dette mener jeg krever tilstedeværende voksne, som ser hvert enkelt barn og deres behov. Og det vil kunne bidra til et godt fellesskap med andre barn og voksne i barnehagen.

Intervjupersonene mener det er viktig at man arbeider med sosiale kompetanse, slik at de stille barna kan få samspillserfaringer og muligheten til å danne vennskap med andre. Ifølge Barsøe (2010, s. 46) trenger barn sosial kompetanse for å kunne være en god lekekamerat. Og det mener jeg er veldig viktig. Hvis man sliter med å være sammen med andre mennesker så vil det være vanskelig å skaffe seg venner. Jeg mener det er viktig å hjelpe barna inn i vennskap i barnehagen, og det er fordi dette kan ha en stor betydning for utviklingen man har senere. Har man vansker med å få venner i barnehagen, så er det ikke sikkert at det blir enklere å tilpasse seg andre når man begynner på skolen. Assistent B sier «Hvis barnet ikke er inkludert, da kan utviklingen gå motsatt vei». Dette kan knyttes til det Barsøe (2010, s. 15) sier om at atferden til de stille barna ikke er det man kan kalle hensiktsmessig, særlig når det gjelder å få en god kontakt med de menneskene man har rundt seg. Og at dette kan påvirke den sosiale utviklingen deres senere i livet. Det vil derfor være viktig at personalet har kompetanse til å vurdere om de stille barnas atferd er til hinder for dem selv (s. 27). Det kommer også frem under intervjuet, at sosial kompetanse er viktig, fordi det sosiale er en stor del av hverdagen i en barnehage. Kvaliteten i samspillet mellom barna og personalet har ifølge rammeplanen en stor betydning for barnets læring (KD, 2011, s. 22). Personalet i barnehage A og B nevner at deres rolle er viktig i samspillet med de stille barna, men at dette ofte går på bekostning av de barna som krever mer oppmerksomhet. Det kan virke som at det ikke hjelper å være bevisst på alle barna i barnehagen når man av og til må prioritere hvem som skal få de voksnes oppmerksomhet. Som pedagogisk leder B sier «det er lett å gå ifra dem [de stille barna] når det koker et annet sted». Og jeg tenker da at man kan se sammenhengen mellom føringene rammeplanen gir oss, og hvilke utfordringer man kan ha i praksis.

Medvirkning handler blant annet om det enkelte barns mulighet til å gi uttrykk for meninger og mulighet til selvbestemmelse (KD, 2011, s. 16). Dette kan være en utfordring med de stille barna i barnehagen fordi dette er barn som sjelden hevder sin rett eller som bare følger strømmen. Selvhevdelse er en nødvendighet når det kommer til sosial kompetanse og medvirkning, for det handler om å kunne si noe i en gruppe og kunne be for eksempel hvilke leker man vil leke med (Barsøe, 2010, s. 45). Pedagogisk leder B sier at de stille barna må bli sett og hørt like mye som de barna som prater og roper høyt i forhold til medvirkning. Assistent B er også inne på det samme når hun forteller at det er alltid de barna som roper høyest som får velge hvor de vil leke først, og at de stille barna alltid får velge leker og hvor de vil leke til sist. Og det er fordi de hverken spør eller kommer med ønsker, de blir ofte

glemt. Hun mener at man må være bevisst og huske på dem. Men hun mener også at det hjelper lite å være bevisst på at de stille barna blir glemt, hvis man ikke gjør noe med det. Jeg mener at hun reflekterer godt over hvordan man som personale i barnehagen handler, og at det er vårt ansvar å gjøre noe med det. Hun sier også «Det er opp til meg å gå til de hver eneste dag, jeg ser jo at de trenger det». Eide og Winger (2006, s. 40) mener at de stille og forsiktige barna har like stor rett til medvirkning i barnehagen, men at dette må gjøres på deres premisser og ut fra deres forutsetninger.

5.3 Barnehagepersonalets rolle i arbeidet med de stille barna

Ved spørsmålet «Hvordan arbeider dere som barnehagepersonalet med inkludering i barnehagen?» dukket det opp ulike oppfatninger om hva dette handlet om. Noen av intervjupersonene kom med konkrete eksempler om hvordan de arbeider med inkludering. Mens andre reflekterer over at de kanskje ikke er så flinke til å jobbe med dette. En av intervjupersonene mener man snakker mye om inkludering og at handling uteblir. Refleksjon over eget arbeid er det ingen av intervjupersonene som sier noe om, men jeg tolker deres utsagn og eksempler at de er bevisste på det. Dette kommer særlig frem når de snakker om hvordan man kan fremme og hemme inkludering i barnehagen. Tholin (2015, s. 131) sier noe om betydningen av refleksjon og at dette vil være med å synliggjøre at mennesker og situasjoner kan forstås på mange måter. Jeg tenker hvis man ikke reflekterer over sitt eget arbeid, så vil man heller ikke kunne utvikle dette arbeidet. Barnehagen er en del av dagens samfunn og inkludering er et samfunnsideal (Morken, 2006, s. 132), samfunnet er i stadig endring og jeg mener da at det er viktig at barnehagepersonalet også utvikler seg for å kunne realisere et inkluderende fellesskap i barnehagen. Dette er ifølge Morken (2006, s. 133) avhengig av hvordan personalet ser på betydningen av inkludering, og hvor viktig dette er for kvaliteten i barnehagen (KD, 2009, s. 9).

Når man arbeider i barnehagen vil man møte barn man liker god og barn man kanskje ikke liker i det hele tatt. Men hvordan skal man forholde seg til dette? Og er det i det hele tatt bevisst? Jeg mener at dette er noe man snakker altfor lite om i barnehagen, og jeg har selv erfart at det kan være vanskelig å innrømme, både for seg selv og andre, at noen barn kan utfordrer meg og mitt syn på enkelte barn. Dette kan knyttes til det Pedersen (2015, s. 87) sier om å møte de stille barna, at det kan være vanskelig for noen fordi de er stille, de kan

være avvisende og at de ikke tar kontakt slik mange andre barn gjør. De stille barnas væremåte kan være utfordrende for noen voksne da de ikke helt vet hvordan de skal møte dem og deres stillhet. Lund (2012, s. 38) mener at man som voksen gir de barna man ser på som positive mer oppmerksomhet, enn de barna som man ikke liker. Hvordan man møter de forskjellige barna vil kunne påvirke deres utvikling og læring i barnehagen. Jeg tror at hvis man skal jobbe i barnehage så må man arbeide med bevisstheten rundt synet på barn, og jeg tror at dette kan være ekstra viktig med tanke på de barna som kanskje utfordrer oss. For eksempel de stille barna, dette handler om at man setter seg inn i andres perspektiv for å prøve å forstå (Tholin, 2015, s. 77).

Pedagogisk leder B forteller at det hender at de voksne gjør forskjell på barn og at man har favoritter, dette fører til at noen barn får veldig mye oppmerksomhet og noen får veldig lite. Pedagogisk leder A nevner også at noen voksne kan lage seg noen oppfatninger om barna før man blir kjent med dem, kanskje på bakgrunn av søsken eller at man kjenner til familien på forhånd. Jeg tenker at dette kan handle mye om personalets makt og hvordan man velger å bruke denne. Jeg har ikke skrevet noe om dette i oppgaven, men jeg synes det er et interessant funn som kunne ha vært spennende å se nærmere på. Ifølge rammeplanen så har alle barn krav på å bli møtt som den man er (KD, 2011, s. 24), noe jeg tror de kanskje ikke blir. Og det mener jeg på bakgrunn av det man selv har sett og erfart i praksis, og det intervjupersonene forteller om at de voksne i barnehagen møter barn ulikt.

Som voksen i barnehagen har man muligheten til å påvirke barna på mange forskjellige måter. Jeg mener at dette er en arena hvor personalet kan fremme mangfold som en ressurs, og som pedagogisk leder B sier i intervjuet «det er viktig å snakke åpent og ærlig om hvordan ting er, at det finnes forskjeller og likheter. At man er forskjellige og at man har ulike behov». Ved å snakke med barna om at man er forskjellig og at det er greit, vil man kunne motvirke diskriminering og mobbing i barnehagen (KD, 2011, s. 29- 30). Men det forutsetter også at barnehagepersonalet er gode rollemodeller for barna. Pedagog A sier at man er en rollemodell på godt og vondt, og jeg tolker det slik at barna ser og oppfatter vår væremåte, og at dette kan påvirke deres handlinger. Noe som samsvarer med det Barsøe (2010) skriver «Barn gjør ikke alltid som vi ser, men som vi gjør» (s. 90). Da tenker jeg at det er viktig å være bevisst hvordan man som personale behandler hverandre også. Hvis det er dårlig stemning, og i verstefall baksnakking blant de ansatte i barnehagen så vil barna kunne fange opp dette. Og det er ikke positivt med tanke på inkludering og gode

rollemodeller i barnehagen. Hvis de ansatte ikke inkluderer hverandre, men de krever at barna skal gjøre det. Det vil være å sende blandede signaler til barna.

6. Avslutning

I denne oppgaven har jeg tatt for meg problemstillingen «Hvordan oppfatter barnehagepersonalet begrepet inkludering og hvordan overføres denne kunnskapen til arbeidet med de stille barna?» Jeg har gjennom intervjuer med to assistenter og to pedagogiske ledere fått en god innsikt i barnehagepersonalets oppfatninger av begrepet inkludering og deres rolle i arbeidet med de stille barna.

Gjennom denne oppgaven har jeg sett at barnehagepersonalet har et stort ansvar når det gjelder å sikre sosialisering og inkludering av alle barna i barnehagen. Og kanskje særlig for de stille barna som lever i skyggen for de som er mer utagerende. Inkludering er et stort og omfattende begrep, og gjennom denne oppgaven har jeg sett at det ikke alltid handler om hvilke kunnskaper man sitter på, men også om erfaringer og oppfatninger hos hver enkelt. Jeg tenker at selv om man har blitt mer bevisst og at man jobber mye med inkludering i barnehagen i dag, så tror jeg allikevel at vi trenger mer kunnskap om hvordan inkluderings- og ekskluderingsprosesser fungerer i praksis. Og hvordan inkludering utføres av barnehagepersonalet i barnehagene (Korsvold, 2011, s. 9).

I følge rammeplan (KD, 2011, s. 9) skal man støtte og ta hensyn til det enkelte barn, samtidig som man skal ivareta hensynet til fellesskapet. Gjennom intervjuene kommer det frem at dette kan være en utfordring i barnehagen. De stille barna er de som ofte blir glemt eller ikke prioritert, fordi man har en oppfatning av at de klarer seg selv og at det er mange barn som til tider krever mye av barnehagepersonalet. Dette er dilemmaer man utsettes for daglig i barnehagen, og jeg tror at man må øke bevisstheten om at de stille barna trenger voksenkontakt like mye, hvis ikke mer enn de som utagerer. En av assistentene nevner at det ikke hjelper å være bevisst på at de stille barna ofte blir glemt, hvis man ikke gjør noe med det også.

Gjennom mitt arbeid med denne oppgaven har jeg funnet ut at det kan være en sammenheng mellom den teorien jeg har valgt å bruke og de resultatene jeg fikk ut av mine intervjuer. Jeg har også fått ny innsikt gjennom å møte forskjellige mennesker som har ulike oppfatninger og erfaringer. Og det som gjør dette spennende er at det ikke finnes en rett måte å arbeide eller gjøre ting på, men at det finnes ulike veier til å nå et mål.

Til videre arbeid med denne oppgaven så kunne det ha vært interessant å se på foreldrenes rolle, foreldresamarbeid og personalets makt i forhold til inkludering og de stille barna.

7. Litteraturliste

Andersen, R. (2012). Ideologiske spenninger mellom offentlig inkluderingspolitikk og barnehagens inkluderende praksis. I A-L. Arnesen (Red.), *Inkludering. Perspektiver i barnehagefaglige praksiser*. (s.101-125). Oslo: Universitetsforlaget.

Arnesen, A-L. (2012). Inkludering. Perspektiver i barnehagefaglige praksiser – en innledning. I A-L. Arnesen (Red.), *Inkludering. Perspektiver i barnehagefaglige praksiser*. (s. 13-33). Oslo: Universitetsforlaget.

Askland, L. & Sataøen, S.O. (2013). *Utviklingspsykologiske perspektiv på barns oppvekst*. (3. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Eide, B. J. & Winger, N. (2006) Dilemmaer ved barns medvirkning. I B. Bae, B. J. Eide, N. Winger & A. E. Kristoffersen, *Temahefte om barns medvirkning* (s. 28- 50). Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/kd/red/2006/0107/ddd/pdfv/300463-temahefte_om_barns_medvirkning.pdf

Barsøe, L. (2010). *Ville og stille barn i barnehagen. Veier ut av låste atferdsmønstre*. Oslo: Kommuneforlaget.

Bergsland, M. D. & Jæger, H. (Red.). (2014). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Bø, I. & Helle, L. (2013). *Pedagogisk ordbok. Praktisk oppslagsverk i pedagogikk, psykologi og sosiologi*. (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving* (5. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Korsvold, T. (2011). Barndom – barnehage – inkludering. I T. Korsvold (Red.), *Inkludering- barnehage- inkludering*. Bergen: Fagbokforlaget.

Kunnskapsdepartementet. (2008-09). *Kvalitet i barnehagen*. (Meld. st. nr. 41, 2008-09) Oslo: Departementet.

Kunnskapsdepartementet. (2011). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Departementet.

Lund, I. (2012). *Det stille atferdsproblemet. Innagerende atferd i barnehage og skole.* Bergen: Fagbokforlaget.

Morken, I. (2006). *Normalitet og avvik. Spesialpedagogiske utfordringer – en innføring.* Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Mørland, B. (2014.) Barnehagen – en del av det profesjonelle støtte- og hjelpeapparatet. I P. Sjøvik (Red.), *En barnehage for alle. Spesialpedagogikk i barnehagelærerutdanningen.* (s. 81-100). (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Pedersen, K. (2015). *Ut fra egne forutsetninger: Inkluderende pedagogikk i barnehagen.* Bergen: Fagbokforlaget.

Sjøvik, P. (2014). En barnehage for alle med mangfold som ressurs. I P. Sjøvik (Red.), *En barnehage for alle. Spesialpedagogikk i barnehagelærerutdanningen.* (s. 38-60). (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Tholin, K. R. (2015). *Profesjonsetikk for barnehagelærere.* Bergen: Fagbokforlaget.

UNESCO (1994). *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education World Conference on Special Needs Education: Access and Quality.* Salamanca Spain 7-10 June 1994. Paris: UNESCO.

8. Vedlegg 1

Intervjuguide

Bakgrunns spørsmål

- Alder
- Stilling
- Utdanning
- Erfaring

Inkludering

- Hvordan oppfatter du begrepet inkludering? **Oppfølgingsspørsmål:** Hva forbinder du med ordet inkludering?
- Hvordan arbeider dere som barnehagepersonale med inkludering i barnehagen?
- Hvordan snakker dere med barna på avdelingen om inkludering av alle barn?
Oppfølgingsspørsmål: Hvordan er inkludering nedfelt i årsplan for barnehagen, og hvilke strategier anvender dere for å sikre et inkluderende fellesskap i barnehagegruppa?
- Hvordan kan barnehagepersonalet fremme, eventuelt hemme inkludering?

De stille barna

- Hvordan vil du beskrive dine tanker om de stille barna på avdelingen?
- Hvordan vil du beskrive atferden til stille barn?
- Hvordan arbeider dere med å tilpasse det pedagogiske arbeidet med de stille barna? (for eksempel i lek, sosialt samspill, medvirkning)
- Hva tenker du om din egen rolle i samspill med de stille barna?
- Hvordan sikrer dere inkludering av de stille barna på avdelingen?

Eventuelt

- Er det noe mer du vil tilføye?